

N:o 13/1945.

Landskapsnämndens framställning
till Ålands landsting med anledning av den ekonomiska
treårsutjämnningen med riket för perioden 1941, 1942
och 1943.

Ålandsdelegationens framställning till rikets president med dess be-
slut angående utjämningsbidraget för treårsperioden 1941-1943, vilken
här bilägges, visar att följande utgiftsbelopp icke kompenserats:

Kostnaderna för landskapets delegater	40.888:50
Jordinlösen	732:-
Kommittékostnader	7.800:-
Tidningar och tidskrifter till landskapshämndens kontor	1.508:75
Resekostnader	1.180:-
Av polismästarens lön och ålderstillägg	3.540:-
Polisbilen	62.079:25
Av sjuksköterskornas löner för 1943	25.025:-
Tidningar och tidskrifter till Ålands allmänna sjukhus.	885:-
Tidningar till Kumlinge sjukstuga	233:-
Tidningar till Ålands lantmannaskola	290:-
Av vägmästarens lön och ålderstillägg	2.820:-
Inseglingslyktorna till Högholmen	2.200:-
Av arvode för uppsikten över i landskapets vård befintli- ga, staten tillhöriga byggnader	3.000:-
Av Lönegrens pension	66.650:-

Summa Mk 218.831:50
=====

De flesta av dessa belopp äro att beteckna som tillfälliga utgifter och kunna för framtiden undvikas, varför de icke föranleda några utgifter för landen från landskapsnämndens sida. Vägran av kompensation är emellertid i flera fall av principiell betydelse och ägnad att i hög grad öka den känsla av osäkerhet, som redan tidigare här förefunnits, när det gäller landskapets rätt att bestämma om utgifter och inkomster och därför icke förbigås. Detta gäller i synnerhet sådana utgiftsposter som i tiotal år kompenserats men sedan plötsligt ställas utom kolumnen såsom nu skett med det lilla bidraget till underhållet av inseglingsslyktorna vid Högholmens brygga. Ifrågavarande inseglingsslykter kunna icke hänföras till säkerhetsanstalter för allmän farled, emedan någon sådan icke finnes där. Lyktorna avse endast att möjliggöra angöring till en brygga, som anlagts och anlitas av några från den övriga socknen och skiljda byar i norra Föglö. Då förhållandena göra att bryggan alltid måste anlöpas på natten, måste inseglingsfyrarna tändas och bevakas varje natt, då det är bättur. Därigenom blir underhållet förhållandevis dyrt och betungande för orten i jämförelse med andra orter, detta har varit anledningen till understödets utgivande.

Av liknande innebörd är delegationens åtgärd att icke kompensera arvodet för uppsikten över i landskapets vård befintliga, staten tillhöriga byggnader. Det har utgivits från och med år 1931. Till och med 1935 utgick det med 4.800 mark per år och sedan till och med 1942 med 6.000 mark per år. Med anledning av penningvärdets fall föreslogs i landskapsnämndens budgetförslag för 1943 alla arvoden, således även

detta, höjda med cirka 50 %. Att åtgärden i detta enda fall skulle föranleda kompensationsvägran kunde vare sig landskapsnämnden eller landstinget tänka sig, då det ju icke, lika litet som andra, höjdes utan endast anpassades efter det nya penningvärdet, och då Överstyrelsen för allmänna byggnaderna, som tidigare handhaft denna detalj, i begärt utlåtande om det ursprungliga arvodet uttalade, "att det föreslagna arvodet enligt överstyrelsens åsikt ingalunda kan anses för högt." Landskapsnämnden ansåg självfallet överstyrelsen som den mest kompetenta att bedöma saken.

Nu nämnda två fall av kompensationsvägran ha ringa betydelse ur utgiftssynpunkt, emedan beloppen äro små och helt beroende av landstingets och landskapsnämndens beslut, men den principiella innebörden att utgifter, som flera perioder kompenserats, plötsligt kunna, utan att förhållandena förändrats, ställas utom kolumn, är däremot av synnerligen anmärkningsvärd art.

Icke bara principiell utan med tiden även en viss ekonomisk betydelse få de två fall av kompensationsvägran, som gäller grundlöner, vilka ju icke ensidigt kunna ändras. Landskapsnämnden åsyftar givetvis vägbyggmästarens och polismästarens grundlöner för 1943, vilka icke kompenserats till fullt belopp.

Vad först vägbyggmästarens lön vidkommer, bör den givetvis ses mot bakgrunden av landskapets särställning och säregna förhållanden. Till jämförelse må här först anföras några uppgifter om rikets motsvarande utgifter. Under 1943 fanns enligt rikets specialbudget bl.a. följande

anslag för kommunikationsväsendet:

För Ministeriet	4.907.000:-
" Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen	4.384.000:-
" Väg- och vattenbyggnadsdistrikten	<u>17.000.500:-</u>
	26.291.500:-

Från och med 1944 har en väsentlig ändring skett i dessa anslag därigenom att en hel del anställdas villkor ändrades i anslutning till de nya tjänstemannalagarna. Sålunda blev största delen av vägmästarna ordinarie, efter att tidigare ha varit extra och fått sitt arvode ur väghållningsanslagen. 1944 års specialbudget ger därför en fullständigare bild av förhållandena. Enligt denna ha förestående anslag förändrats till respektive 6.288.300:-, 6.639.300:- och 36.528.700:-. Då riket (Åland icke medräknat) har ca. 35.000 km. landsväg (1943 noggrannare angivet 34.846 km.) kom distriktsförvaltningen att kosta riket drygt 1.000 mark per km. landsväg. Landskapets motsvarande utgifter stego år 1943 till 158.879:20, däri inräknat vägmästarnas avlöning, dyrorts-, ålders- och familjetillägg, resekostnader och dagtraktamenten samt till vägnämnderna utbetalade arvoden, eller ca. 700 mark per km. För distriktsförvaltningen fanns under nämnda år med grundlön anställda 9 distriktsingeniörer. 18 äldre och 35 yngre ingenjörer, 50 äldre byggmästare (nästan motsvarande landskapets vägbyggmästare) och 50 yngre. Dessutom funnos över 100 vägmästare och ett antal extra ingenjörer anställda mot arvode, som under 1943 påfördes väghållningsanslagen. Inalles finnas ca. 100 ingenjörer, 200 bygg- eller vägmästare samt ca. 100 andra lägre

tjänstemän anställda för denna förvaltningsuppgift. Under sådana förhållanden kan landskapet Åland knappast kallas ett litet distrikt för två vägmästare.

Om tillkomsten av dessa tjänster kan följande anföras:

Efter att i en följd av år ha anlitat ett bolag för verkställandet av vägunderhåll och -förbättringar beslöt landskapsnämnden i samförstånd med landstinget att överta väghållningen helt och hållet i egen regi. Förrän denna åtgärd kunde vidtagas, måste för ändamålet behövlige tjänstemän anställas. Landstinget höll före att en vägingeniör borde ställas i spetsen för väghållningen, medan landskapsnämnden, därvid bl.a. stödande sig på ett av dåvarande distriktsingeniören i Viborgs distrikt Uno Eriksson avgivet utlåtande, utgick ifrån att en erfaren och kunnig vägmästare kunde vara teknisk ledare för den ordinära väghållningen, emedan landskapsnämnden har möjlighet att för större eller svårare arbeten anlita rikets fackmän. Denna linje har sedermera i praktiken godkänts av landstinget såsom varande den som närmast motsvarar behovet utan att förorsaka onödigt stora kostnader. Enligt distriktsingeniör Erikssons utlåtande skulle för landskapets väghållning erfordras 1 vägmästare, 2 biträdande och 1 vägkassör. I händelse en ingeniör anställdes, skulle han till sitt biträde ha behövt en vägmästare och en vägkassör. Landskapet har av erforderligt ansedda fyra tjänstemän nöjt sig med två, som fått fullgöra de fyra uppgifter.

Jämföras de utgifter landskapet skulle haft för väghållningens fackliga ledning, om rikets organisation hade kopierats, med de verkliga

utgifter landskapet haft för detta ändamål, blir resultatet knappast annat än den största osäkerhet om vad landskapsmyndigheterna skola göra: Direkt kopiera rikets verk och institutioner, även om det leder till orimliga kostnader eller lämpa organisationen här efter förhållandena och sålunda fullfölja andemeningen med självstyrelsen och spara in statsmedel med risk att landskapet självt kan få betala en del av kostnaderna?

I sin motivering till budgetförslaget för 1943 framhåller landskapsnämnden bl.a. följande beträffande vägbyggmästarens avlöning: "Landskapsnämnden har emellertid ansett att landskapets vägbyggmästare bör placeras i en högre klass, så länge landskapet icke har någon vägingenjör anställd, ty så länge ställes betydligt större krav på landskapets vägbyggmästare än på rikets närmast motsvarande tjänstemän." I riket bära ingenjörerna huvudansvaret, i landskapet vägmästarna. Detta är ett faktum som icke kan bortförklaras utan att gå utanför vad sant och rätt är och större krav bära motsvaras av större lön. Den nuvarande innehavaren av tjänsten har visserligen förklarat sig villig att åtnöja sig med det kompenserade beloppet som grundlön, men landskapsnämnden har ansett sig böra närmare utreda frågan och bland annat klargöra vägbyggmästarens arbetsuppgifter och åligganden genom en instruktion, innan den fattar slutlig ståndpunkt till densamma och förelägger landstinget något förslag beträffande hans grundlön för framtiden.

Frågan om polismästarens lön är något annorlunda beskaffad och kan i korthet anges sålunda. I ett av Ålandsdelegationen behandlat förslag

till ny överenskommelseförordning angavs att polisinrättningen i Mariehamn skulle ledas av en poliskommissarie kallad polismästare. Landskapsnämnden vände sig emellertid till inrikesministeriet med en anhållan att förordningen skulle ändras så att chefen för polisinrättningen i Mariehamn skulle vara polismästare, givetvis med de rättigheter och skyldigheter som detta innebär, och icke bara benämnas så. Vid alla muntliga förhandlingar med inrikesministeriet i denna fråga har detta ansetts vara en självklar sak. Då denna anhållan bifölls, föreslog landskapsnämnden i budgeten att tjänsten skulle hänföras till den löneklass vars lönebelopp sammanfaller med de lägst avlönade polismästarnas i riket lön.

Ålandsdelegationens majoritet, har emellertid icke godkänt förordningens bestämmelse som grund för compensation utan fasthållit vid innebörden i sin formulering och att polismästaren i Mariehamn sålunda endast benämnas så. Alltså kan landskapet icke ens om det håller sig inom ramen för bestämmelserna i en överenskommelseförordning säkra compensationen av lagliga utgifter.

Frågan om compensationen av förre landskapsagronomen Lönegrens pension är även ägnad att ånyo tilldraga sig uppmärksamhet. Som av delegationens skrivelse till presidenten framgår, har nämligen endast 250 mark av pensionen för 1943 godkänts till compensation. Och även detta lilla belopp endast därför, att Lönegren av statsmyndigheterna tilldelats en pension, som med nämnda belopp understiger vad honom rätteligen bort tillkomma. Med vilken tjänst i riket landskapsagronomtjänsten

jämförts framgår icke. Men då den icke har någon motsvarighet i riket och då hela den tjänsten åtföljande grundlönen kompensrats och sålunda godkänts som riktig, måste pensionen för samma tjänsteman rimligtvis räknas efter denna grundlön. Han skulle således efter nu gällande, med rikets likalydande landskapslag angående pensioner, vara berättigad till 43.920:- marks pension. Då han av statsverket uppburit endast 32.850:- mark, borde således enligt Ålandsdelegationens sätt att räkna åtminstone 11.070:- mark, egentligen 20.520:- mark, kompenseras, om någon kompensationsvägran alls borde få ifrågakomma.

Slutligen önskar landskapsnämnden beträffande kostnaden för polisen bilen påpeka att kompensationsvägran i detta fall icke behöver bli ekonomiskt oförmånlig för landskapet, men principiellt är i hög grad stridande mot självstyrelsens syfte att möjliggöra en självständig utveckling av landskapet, icke blott materiellt utan även kulturellt. Att landskapet har bara en stad, att denna är residensstad i dubbel bemärkelse och att den haft en större turistfrekvens än de flesta städer i riket oberoende av storleken synes icke ha tagits i betraktande, ej heller statsmaktens ådagalagda strävan att efter hand förse städernas polisinsrättningar med tjänstebilar. Endast synpunkten att städer av Mariehamns storlek icke samtidigt försetts med sådana har tillmätts avgörande betydelse. Landskapet får med andra ord icke vidtaga en påkallad och planerad åtgärd tidigare än som sker i riket, icke ens om det skulle kunna ske med ekonomisk fördel för landskapet och i sista hand för riket i dess helhet!

Ålandsdelegationen har i detta sammanhang begått ett misstag som, om det icke kan fås rättat, kommer att kosta landskapet eller Mariehamns stad över 20.000 mark. Delegationen har tydligen glömt att Mariehamns stad med en tredjedel deltagit i kostnaden för bilens såväl inköp som underhåll. Då dessa kostnader i sin helhet ställts utom kolumn, hade givetvis en motsvarande del av stadens bidrag därtill även bort behandlas på samma sätt. Detsamma gäller polismästarens lön och ålders-tillägg. Detta har emellertid icke skett. Summan av här åsyftade kostnader är 65.619:25 och det belopp landskapet har rätt att återfå sålunda 21.873:10.

För övrigt anser landskapsnämnden att bilen bör säljas och Mariehamns stads bidrag till dess inköp och underhåll återbetalas och eventuellt överskott gottskrivas landskapets enskilda medel.

Här berörda fall av kompensationsvägran, i synnerhet sistnämnda exempel, föranleder landskapsnämnden att erinra om ett tidigare framställt förslag, att landstinget måtte så begå, att landskapsnämnden beredes tillfälle att uttala sig om Ålandsdelegationens förslag, innan detta fastställles. Landskapets rätt fordrar detta. Hittills har delegationens förslag flera gånger återremitterats för att justeras i för landskapet oförmånlig riktning. En återremiss bör följdriktigt även kunna ske för att justera utjämnningen till förmån för landskapet. Det hittills tillämpade förfarandet innebär, att endast den ena parten har tillfälle att bevaka sina intressen inför högsta instans och borde därför i rättvisans intresse övergivas.

I anslutning till vad ovan framhållits och för slutförande av utjämningen får landskapsnämnden vördsamt föreslå,

att Landstinget måtte

- 1) bemyndiga landskapsnämnden att från landskapets enskilda medel och vederlagsmedel till ordinarie medel överföra det belopp, som icke kompenseras, och till Mariehamns stad återbetala stadens andel i kostnaderna för polisbilen;
- 2) hos vederbörande göra framställning om återförande av det belopp om 21.873:10 som av Mariehamns stads bidrag till täckande av utgifterna för polisinsättningen i Mariehamn under 1943 bort ställas utom kolumn; och
- 3) utverka sådan ändring av utjämningsförfarandet att landskapsnämnden beredes tillfälle att avgiva utlåtande om Ålandsdelegationens förslag innan detta fastställs.

Mariehamn den 14 februari 1945.

På landskapsnämndens vägnar:

P. Schmitt

W. E. E.